

Guus Meershoek, ***De groep IJzerman. Hoe de politie infiltreerde in de links-radicale beweging van de jaren zestig*** (Amsterdam: Boom, 2011, 167 blz., ISBN 978 94 6105 274 2).

Wat deden twee politieagenten in het Maagdenhuis tijdens de bezetting in 1969? Ze waren als infiltranten in de linkse studentenbeweging mee naar binnen gestormd en hielden vanachter de linies de politiemeldkamer op de hoogte van de acties en de bewegingen van de studenten. Die wist precies wat de studenten er uitvoerden en beraamden. Dat is een verrassend en ook wel cruciaal detail in Guus Meershoek's studie *De Groep IJzerman* die eerder in 2011 bij uitgeverij Boom verscheen. Verrassend, omdat nog niet eerder bekend was dat de Maagdenhuisbezetting, die zo'n centrale rol speelde in de geschiedenis van de Nederlandse protest- en studentenbeweging, al van te voren door de politie was voorzien en als het ware 'gecontroleerd' werd uitgevoerd. Cruciaal, omdat dit detail duidelijk maakt dat de Nederlandse dienders geen botte harken waren, maar dat een aantal van hen in die eerste jaren van de protestbeweging beter geïnformeerd, flexibeler en inventiever waren dan vaak is beschreven. De reactie van het gezag op de nieuwe, speelse en minder speelse demonstratietechnieken was aanvankelijk breder, gevarieerder, en opener dan de bestaande verhalen over onhandige burgemeesters en rigide commissarissen doen vermoeden. We kenden al de methode-Koppejan, vernoemd naar hoofdinspecteur Andries Koppejan, die raddraaiers, Provo's en demonstrerende studenten liet oppakken, in vrachtwagens laadde en buiten de stadsgrenzen dropte. Daar voegt Guus Meershoek, universitair docent maatschappelijke veiligheidszorg aan de Universiteit Twente en medeauteur van de indrukwekkende serie politiegeschiedenissen onder leiding van Cyrille Fijnaut, nu een nieuwe methode aan toe: de methode van de 'Groep IJzerman'.

In een meesterlijk beknopte casestudy beschrijft Guus Meershoek de opkomst, activiteiten en ondergang van de groep van vier agenten-in-burger die in de roerige jaren zestig en zeventig van de korpsleiding en burgemeester een vrijbrief kregen om als een soort Dirty Harry mogelijke uitwassen van de linkse protestbeweging te helpen voorkomen. De agenten Lente, Zomer, Herfst en Winter kregen een vrijbrief om te infiltreren in de Amsterdamse afdelingen van de Socialistische Jeugd en de Rode Jeugd. Ze moesten zelf maar zien hoe: via nep-baantjes, valse legendes en trucjes. In 160 pagina's reconstrueert Meershoek de oorsprong en jongensboekachtige activiteiten van het clubje geheim agenten. De oprichter van de spionnenclub, Peter IJzerman zelf, toentertijd slechts 24 jaar oud, had zelf behoefte om rekenschap af te leggen van dit

onorthodoxe project. Misschien om er alsnog erkenning voor te krijgen (dat wordt niet helemaal duidelijk). De groep werd in 1971 van hogerhand opgeheven omdat deze niet meer goed functioneerde. De linkse beweging was uit elkaar gevallen en versplinterd. Leider IJzerman werd overgeplaatst en zijn vervanger, brigadier Jansen, ging nogal eigenmachtig om met de spionageresultaten: hij verkocht ze aan *De Telegraaf*. De vier agenten waren ook het spoor nogal bijster geraakt. Een agent raakte in de ban van het linkse gedachtengoed, een ander kreeg problemen met zijn vrouw en een derde nam zijn dekmantel als klusjesman te serieus. Meershoek, die zelf een spil is in het netwerk van politiehistorici, -lectoren en -onderzoekers, had goede ingangen en wist de belangrijkste betrokkenen van toen, alsmede de archieven, te achterhalen. Het boek leest dan ook als een fascinerende en meeslepende reconstructie van een verloren gegane geschiedenis.

Die geschiedenis is het waard om verteld te worden. Meershoek plaatst de Nederlandse culturele revolutie in internationale context en legt daar het optreden van de politie in internationaal vergelijkend perspectief in kort bestek over heen. Zo gek deden de hoofdstedelijke agenten het aanvankelijk niet. Maar wat begon als een creatieve innovatie, mede gebaseerd op eerste internationale inzichten over *crowd control* en *riotpolicing*, liep dankzij gebrekkig toezicht uit op toch wel enkele grove ontsporingen. De ene agent gebruikte zijn activiteiten als infiltrant om bij te klussen, de andere agent speelde de informatie niet alleen aan de politie, maar ook aan *De Telegraaf* door. Onwil van burgemeester Ivo Samkalden om van alle minder frisse praktijken op de hoogte te zijn, desinteresse van de centralistische en traditionele korpsleiding die de groep maar verdacht exotisch vond, en machinaties van een niet helemaal zuivere leidinggevende (die overstapte naar *De Telegraaf* en daar zijn spionagepraktijken bleef voortzetten), zorgden ervoor dat de groep uiteindelijk uit de bocht vloog en werd opgeheven.

De meerwaarde van dit boek, naast de spannende historische reconstructie van de Groep IJzerman als zodanig, is de combinatie van inzichten uit de bestaande literatuur over het radicale decennium van 1965 tot begin jaren zeventig met inzichten uit de politiewetenschap. Wat James Kennedy en Hans Righart zijn begonnen, zet Meershoek voort met het oog op de politie: wat was de rol van de politie in de ontwikkeling van de linkse protestbeweging? Meershoek lijkt te beweren dat de politie de beweging van meet af redelijk onder controle had. De *Staatscourant van de Oranje Vrijstaat* werd bijvoorbeeld geleid door twee informanten, een ander ging meewerken aan het wekelijkse radioprogramma dat de Kabouters (waaronder Roel van Duyn) voor de VPRO maakten. Zo 'vrij' was de informatievoorziening van de nietsvermoedende Provo's en Kabouter-vrijdenkers in retrospectief dus niet geweest.

In het slot blijft Guus Meershoek iets te veel de politieonderzoeker, hij had nog wel wat verder kunnen gaan met zijn analyse. Of de Groep IJzerman nu een politieke innovatie was of niet, en hoe ze kon afglijden, dat is vanuit politie-organisatieperspectief misschien relevant, maar Meershoek had zijn spannende lijn kunnen doortrekken en zich kunnen afvragen of die infiltratie van de protestbeweging een voetnoot bij de geschiedenis van

de radicale jeugd en de studentenbeweging was of dat het die beweging blijvend heeft beïnvloed. Heeft de groep uitwassen voorkomen, heeft ze bijgestuurd en radicalisering tijdig ingeperkt, waren het misschien soms ook *agents provocateurs*, of was het een randverschijnsel? En waarom lukte het in Amsterdam eerst wel, en bleef de politie in Eindhoven tegen de Rode Jeugd zo onbuigzaam en verbitterd? Heeft dat er niet mede toe geleid dat de radicalisering in Eindhoven verder doorschoot en dat het daar tot meer sabotage-acties en aanslagen kwam dan in de hoofdstad? Dat zijn vragen die wel opkomen bij het lezen van dit relaas, en die onbeantwoord blijven. Meershoek laat ook een aantal studies buiten beschouwing die net als hij voortborduren op James Kennedy en Hans Righart. Hij noemt Rimko van der Maars studie over de Vietnamprotesten of Niek Pas' werk over de Provo's nergens (terwijl hij wel op dezelfde thema's ingaat). Hij had ook op de comparatieve studies over het samenspel van politie en protestbeweging in de Bondsrepubliek en Italië in de jaren zestig en zeventig van Donatella della Porta of van een serie Duitse auteurs kunnen ingaan. Daarmee had hij zijn heel vlot geschreven casestudy nog wat beter in de nationale en internationale literatuur kunnen inbedden en wat meer analytische diepgang kunnen geven. Het is slechts een kanttekening bij een meeslepend verhaal dat een grote verrijking is van de literatuur over protest en politie in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw.

Beatrice de Graaf, Universiteit Leiden